

Planinski Vestnik

(1915 — 1919)

Prehodna številka.

Glasilo „Slovenskega
Planinskega Društva“.

Uredil Dr. Jos. Tominšek.

Usebina:

† J. Koprivnik: Pohorje. (Konec). —
Društvene vesti.



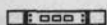
Ljubljana 1920.

Izdalo in založilo „Slovensko Planinsko
Društvo“. — Tiskarna Makso Hrovatin.

Planinski Vestnik

Glasiló „Slovenskega Planinskega Društva“

Leto 1915—1919



Prehodna številka

Pohorje.

Spisal † Janez Koprivnik, šolski svetnik.

(Konec.)

Slovenjgradec, mesto ob Meslinji, je sedež okrajnega glavarstva, okrajnega sodišča, okrajnega zastopa in okrajnega šolskega sveta. Znamenita poslopja so: mestna cerkev iz l. 1291., cerkev pri sv. Duhu, mestna hiša, župnišče, šolsko poslopje, oskrbovališče za stare meščane, bolnišnica, gradič Rotenturm, okrajno glavarstvo, Narodni Dom i. dr. V mestu je ljudska šola, ki se že l. 1616. omenja.

Začetek Slovenjgradca sega v rimsko dobo. Rimljani so imeli tukaj selo Collatium; skozi Collatium je peljala iz Celeje v Virunum na Koroškem rimska cesta. Do 11. stoletja (rimska doba se tukaj ne sme računati) je spadal Slovenjgradec z okrajem k velikemu Junskemu okrožju; l. 1251. je prišel „trg“ z gradom pod oblast Oglejskega patriarhata, l. 1270. ga je vzel Otokar II., l. 1311. je dobil grad in „mesto“ Konrad pl. Auffenstein, pozneje je prišlo mesto z gradom in okrajem drugikrat pod Oglejskega patriarha in l. 1362. je pridobil vojvoda Rudolf IV. „provincijo“ Slovenjgradec za vojvodino Štajersko. V letih 1473., 1476., 1478. in 1480. so Turki oplenili mesto in bližnjo okolico; l. 1509. in 1632. je mesto pogorelo. Tam, kjer je sedaj Starotrška cerkev, je stal domnevni prvotni grad knezov Windischgrätzov.

Slovenjgraška župnija se razteza po Meslinjski dolini ob kolenu Meslinje. Prej je bila podrejena Starotrški župniji, l. 1620. pa je postala samostalna.

Stari Trg je v Meslinjski dolini na jugozahodu od Slovenjgradca, sega pa z občinama Legen in Gradiš tudi visoko na Pohorje. Stari Trg je kot človeška naselbina, kakor Slovenjgradec, iz rimske dobe. Prva cerkev (sedanja ni prva) se je sezidala l. 850, na istem mestu pa je

baje že prej stal rimski tempelj. Vhod sedanje cerkve ima letnicio 1204; stavba je čisto posebna in je skoraj verjetno, da se je prvotni grad knezov Windischgrätzov, kakor pripoveduje pravljica, prezidal v cerkev. Zvonik, ki stoji zase, bi bil potemtakem nekaj grajski stolp. Starotrški župniki so imeli v letih 1377—1644 za ves Slovenjgraški okraj pravico sodstva, izvzemši obsodbo na smrt. To župnijo, oziroma njene dohodke je dobil od cesarja Friderika I. 1453. škof Silvij Piccolomini, poznejši papež Pij II. Starotrški župnik je mnogokrat tudi dekan; sploh se to duhovno dostojanstvo menjava med Starotrškimi in Šentmartinskimi župniki. Župniji je podrejenih 6 podružnic, med njimi tudi Sv. Urša na Plešivcu, 1690 *m* nad morjem in 10 *km* od Starega Trga, cerkev iz l. 1584, in pa kapela v Legenskem (Lehenskem) gradu. Stari Trg je všolan v Slovenjgradec. V Starem Trgu je bil naposled župnik in je tukaj l. 1890. umrl učeni Davorin Trstenjak.

Sv. Martin pri Slovenjgradcu — sedaj nadžupnija — je v Meslinjski dolini nad Slovenjgradcem; župnija se razteza deloma po Meslinjski dolini, deloma po južnem Pohorju. Na mestu, kjer stoji sedaj župnijska cerkev, so že l. 850. postavili kapelo. V 12. stoletju se že imenuje Sv. Martin v listinah. Grof Sponheim je daroval cerkev z dvema posestvima l. 1146. Šentpavelskemu samostanu. Župnija je prišla pozneje pod Goriško in v Oglejsko škofijo; šele Jožef II. jo je vzel iz Oglejske škofije in jo je dal pod Lavantinsko. Pod Šentmartinsko župnijo spada 13 podružnic. Šola je bila ustanovljena l. 1811.

Sv. Ilj pod Turjakom je na južnem vznožju Pohorja ob desnem robu Meslinjske doline, ne daleč od starega Meslinja. Župnija se razteza visoko na Pohorje. Cerkev je nova, iz l. 1815. Šentiljska šola se je osnovala l. 1830 pod župnikom Korenom s pomočjo fužinarja pl. Bonazza-ja.

Kako življenje je bilo v Meslinji pred 50 leti, ko so se še kadili velikanski plavži ter ropotale in nabijale fužine in kovačnice! Zdaj je vse tiho in mirno. Od l. 1830.—1834. je bila v Meslinju za otroke delavcev zasebna šola.

Sv. Florjan v Doliču je na južnem znožju Pohorja ob cesti, ki pelje z Gornjega Doliča (niže raztočja med Meslinjo in Pako) v Vitanje. Župnija se razprostira na obeh straneh imenovane ceste, sega torej tudi na Pohorje. Cerkev je iz l. 1792., podružen ji je Sv. Mohor na Kozjaku, šola je enorazrednica.

Vitanje (ljudstvo izgovarja Vitanja, ne Vitanje), trg in vas, ležita v tesni, skaloviti in romantični kotlini Hudinje; župnija se razteza ob Hudinji in ob cesti z Vitanja v Konjice in sega visoko na Pohorje. Obsega 6 občin in ima 4 podružnice: Marijo pomagaj na hribcu tik

trga, sv. Antona, sv. Marjete v Spodnjem Doliču in sv. Vida v Hudinji na Pohorju. Sredi trga je samostanu podoben Vitanjski grad, v ozadju, na južni strani sta razvalini starih dveh Vitanjskih gradov. Ob Hudinji so Steinhauer-Muley-eve fužine in kovačnice; ob tem potoku je tudi Rakovec (7 km od Vitanja proti severu), kjer je bila poprej Steinhauerjeva steklarna; tam je enorazredna šola. Rakovec nam kaže tipično naselbino nekdanjih steklarjev okoli steklarne. (Steklarji so bili večinoma iz steklarn v češki Šumavi, rodod Nemci).

Vitanje je zelo staro selo. V rimski dobi se je imenovalo Upella; skoz Upello je peljala rimska cesta s Celeje v Slovenjgradec in od tam v Virunum na Koroškem. Prvotna cerkev utegne biti iz 11. stoletja, najbrž jo je dal sezidati potočnik sv. Eme; sedanja cerkev je iz dobe med 1400—1450 leti. V začetku 16. stoletja se je nadomestil ploski strop z obokom; v cerkvi je več nagrobnih spomenikov. Šola je bila osnovana l. 1863. Pod Sv. Vidom nad Vitanjem so kamnolomi za pohorski marmor, ne daleč od tam kamnolomi za strešni skrilj.

L. 980. je poklonil cesar Oton II. grofu Viljemu Sone-Breze-Zeljče-skemu na Koroškem celo ozemlje poznejšega sodnijskega okraja Vitanja. Po Viljemovi smrti je dajala njegova vdova sv. Ema vse dohodke velikega posestva nunskem samostanu v Krki na Koroškem, ki ga je l. 1042. ustanovila.

Zapadni stari Vitanjski grad nad trgom sega najbrž v dobo Babenberžanov in prvih Habsburžanov, vzhodnega so pozneje postavili; oba grada sta bila močno utrjena. Dne 4. maja 1201. je potres porušil zahodni grad, v katerem je takrat ubilo 8 oseb, med njimi visokega cesarskega služabnika. Pl. Vitanjčani se omenjajo v pismih v 12. stoletju; sredi 15. stoletja so izumrli. Njihovi neposredni nasledniki so bili najbrž Celjski grofi, za njimi še drugi plemenitniki; tudi Krška škofija je imela od l. 1489. zkozi 100 let Vitanjsko graščino. Po sledeči večkratni menjavi graščakov je prišla Vitanjska graščina l. 1819. Steinhauerju v roke, katerega dediči jo še sedaj imajo. Turki so Vitanje večkrat obiskali, posebno grdo so divjali in ropali po trgu in okolici l. 1473. in 1532.

Zreče so v gornji Dravinjski dolini. Zreška župnija, nekdanj Konjiška podružnica, se razprostira na obeh straneh Dravinje in se vzpenja tudi na Pohorsko vznožje. Podružene so ji: sv. Martin (iz leta 1664.), Mati božja na Brinjevi gori (l. 1769.) in sv. Neža na Goliki (l. 1724.). Župnijska cerkev je iz l. 1640. Dravinja žene tukaj mline, žage in kovačnice. Ljudska šola je ustanovljena l. 1815. V župniji sta 2 premogokopa pod Brinjevo goro in v Radani vesi; Zrečani precej živahno tržijo z lesom.

Nad Zrečami je razvalina nekdanjega grada Jamnika, ki je stal že v 14. stoletju, blizu razvaline pa podzemeljska jama, katere še ni nikdo raziskal; Jamniška razvalina z zemljo, ki ji pripada, je lastnina Steinhauerjevih dedičev. Druga razvalina v župniji je Luški breg nad Bučarjem; ta grad je imel svoje lastne gospode pl. Lušberške; v 14. stoletju se imenuje v nekem pismu Henrik Lušberški. Niže hiše posestnika Krajnca izvira mlačna rudnica, ki jo že dr. Rolle l. 1856. omenja.

Konjice, trg in župnija (nadžupnija) leži v Dravinjski dolini ob severnem vznožju Konjiške gore.¹ Tukaj je sedež novoustanovljenega okr. glavarstva, okr. sodnije, davkarije, okr. šolskega sveta, okr. zastopa. Šoli sta v trgu dve, okoliška (iz l. 1763.) in trška (iz l. 1893.) Konjiški trg ima lepo lego in razpolaga z izvrstno vodovodno vodo. Znamenitnejša poslopja v trgu so: nadžupnijska cerkev sv. Jurja, župnišče, trška hiša (rotovž), grad kneza Windischgrätza, sodišče, glavarstvo, obe šoli, Narodni Dom, hranilnica; v bližji okolici je grad barona Vay, grad Golič in grad Dobjehof.

Da so bili v sedanjih Konjicah ali v najbližji bližini že naseljeni Rimljani, kažejo rimski spomeniki in rimski cestni stebri, ki so se tukaj našli; koritu podoben rimski kamen se nahaja na dvorišču Narodnega Doma. V listinah iz let 1237—1243 se imenujejo Konjičani že „tržani“. Trg, kakršen je bil v poznejšem času srednjega veka, so ustanovili Slovenci; slovensko ime Konjice se prikazuje tudi v trškem grbu (bel konj-žrebec v zelenem polju).

Plem. Konjičani, ki so bivali in gospodovali v starem gradu, se imenujejo prvič l. 1151.; od tedanjega Konjiškega graščaka Leopolda je kupil Otokar V. Travengavški del njegovega posestva onkraj Konjiške gore, na katerem je postavil Zajčki samostan. Izumrli so koncem 15. stoletja. Za njimi so gospodovali v Konjicah razni štajerski plemenitniki, med njimi tudi Celjski grofi. Proti koncu 16. stoletja (po letu 1576.) je kupil graščino baron Sigismund Tattenbach, ki je prišel z Nemškega v te kraje. Pozneje je nakupil ta bogati baron na spodnjem Štajerskem še 18 graščin, med njimi Bizeljsko, Podsreško, Svetogorsko, Podčetrtsko, Raško, Poglesko, Lindeško. Koncem 17. stoletja so bili Tattenbachi povzdignjeni v grofovski stan. Grof Ivan Erazem Tattenbach je bil zadnji grof svojega rodu; po njegovi smrti (cesar Leopold I. ga je dal v deželni hiši v Gradcu dne 1. decembra 1671. obglaviti) so prešla njegova

¹ Trg Konjice tudi ne stoji na Pohorskem ozemlju. Ker je v tesni prometni in kupčijski zvezi s prebivalstvom južnega Pohorskega pobočja, sem ga vzel med obznožne kraje. Kar velja o Konjicah za južno stran Pohorja, velja glede na zahodno pobočje za Slovenjgradec. Pis.

obširna posestva v državno last. Od države je kupil Konjiško graščino (najbrž l. 1681.) Zajčki samostan; po njegovem razpustu l. 1782. jo je dobil verski fond, od katerega jo je kupil l. 1828. knez Virand Windischgrätz; v tej rodbini je še dandanes. S Konjiškim grajskim posestvom sta zdaj združeni Zajčko in Oplotniško grajsko posestvo.

L. 1444. so Ogrji Konjice zažgali, l. 1469. je Andrej Baumkirchner trg in grad dobil pod svojo oblast; l. 1473. in 1532. so Turki oropali trg in plenili po okolici, l. 1765. in 1786. je trg pogorel.

Konjiška cerkev se v pismih prvokrat imenuje l. 1173. in je bila že takrat župnijska cerkev. Konjiška župnija, ki je dobivala svoje župnike iz raznih krajev in je imela različne pokrovitelje, je po stoletjih zelo narasla. Sedaj se razteza po Dravinjski dolini, severni strani Konjiške gore in po južnem delu Pohorskega znožja. Na tem znožju raste jako dobro vino. Po zelenih gorica se svetijo bele hiše.

Prihova, t. j. „pri hubi“, je na vrhu dolgega brda, ki se začne na pravem Pohorskem znožju in se razteza proti jugo-vzhodu. Geološko ne spada to brdo k Pohorju, pač pa zemljepisno. Prihovska cerkev se je postavila v letih 1557—1562; od l. 1766. je Prihova samostalna župnija; podružena ji je cerkev sv. Jošta. Prihovska šola je iz l. 1869. Na vzhodnem koncu župnije so slovite Vinarje, kjer zori znana izvrstna črnina.

Čadram (ljudstvo izgovarja „Čadramlje“) je ob potoku Čadre (Čadramski vodi) ob južnem vznožju Pohorja; župnija se razprostira po Oplotniški dolini in Pohorskem vznožju in obsega občine Oplotnico, Koritno, Brezje, Ogel in Slogono. Stara cerkev stoji na nizkem griču in je iz 12. stoletja; okoli nje je močen zid s strelnimi luknjami; ob turških navalih je bil cerkveni dvor tabor. Prej podružen Konjicam, je postal Čadram l. 1766. samostalna župnija. Krasna in prostorna nova cerkev, ki se je zidala pod vodstvom župnika Jurija Beženška v letih 1895—1899, je v dolini med staro cerkvijo in Oplotnico. Zelo lepa je podružna cerkev sv. Barbare; ta cerkev je zgrajena v čistem gotskem slogu in je tudi znotraj prav ukusno opravljena; postavila se je l. 1457.

Oplotnica je velika vas ob potoku Oplotnici. Oplotniški grad je najbrž iz 11. stoletja. Prvi posestniki so bili pl. Oplotničani. Že l. 1182. je bila graščina lastnina Zajčkega samostana (poklonil mu jo je Otokar VI. Travengavski) in je ostala v njegovih rokah do razpusta samostana l. 1782. Tega leta je prišla v državno last in se je združila s Konjiškim grajskim posestvom, ki ga je imel verski zaklad. V Oplotnici so fužine in kovačnice Steinhauerjevih dedičev in velika opekarna kneza Windischgrätza; poprej je bila tukaj graščinska steklarna. Ob Oplotnici je več žag in mlinov; v Oplotnici je živahna trgovina z lesom.

Sv. Venčesl je na vznožju Pohorja med Prihovo in Slov. Bistrico, 6 *km* od Slov. Bistrice. Ima staro cerkev iz l. 1255; šola je ustanovljena l. 1881. Ker leži župnija nizko (cerkev je 322 *m* nad morjem) in je proti severu zavarovana, dobro prosepovata sadno drevje in vinska trta.

Slovenska Bistrica, mesto, leži v Bistriški dolini na obeh pobežjih Bistrice in ob državni cesti; Slov. Bistrica je sedež okr. sodišča, davkarije, okr. šolsk. sveta in okr. zastopa. Znamenitejša poslopja so: nadžupnijska cerkev iz l. 1549., minoritska cerkev, grad, rotovž, vojašnica, deška (ustanovljena najbrž sredi 16. stoletja) in dekliška šola, Narodni Dom. Kraj Bistrica (ne ve se, ali trg ali mesto), se imenuje že l. 1240. v pismih Zajčkega in Studeniškega samostana, pa kraj kot naselbina je gotovo starejši, saj so že Rimljani tukaj bivali. Grad in kraj sta v srednjem veku in v začetku novega veka pogosto menjavala gospodarje in sta bila večkrat zastavljena ali prodana. L. 1728. je dobilo mesto naslov „komorno“. Slovenjebistriški grad, kakor zdaj stoji, je iz l. 1623. Kot najstarejši posestnik graščine, ločene od mesta, se imenuje l. 1587. dvorni in komorni svetnik Janez Vettern; l. 1720. so kupili graščino grofi Attems, ki jo imajo že zdaj. Začetek Slovenjebistriškega grada in pl. Bistriških (Bistričanov) pa sega v 12. stoletje. —

L. 1309. so okraj opustošile kobilice. L. 1446. je kralj Matjaž s svojimi Oгри brez uspeha oblegal mesto. L. 1532. so Turki mesto oplenili; l. 1750. je bil močen potres.

Nad mestom proti zahodu je Gornja Bistrica s trgovino z lesom in nekaterimi obrtnimi podjetji. Proti vzhodu, 4 *km* od mesta, je železniška postaja Slov. Bistrica. L. 1908. se je zgradila krajna železnica iz mesta na južni kolodvor. — Po Pohorskem vznožju v okolici raste izvrstno vino.

Gornja Polskava, vas, je ob vzhodnem vznožju Pohorja tik državne ceste. Župnija se razprostira po vzhodnem pobočju Pohorja na obeh pobežjih Polskave. Cerkev je iz leta 1619. in je bila poprej Slivniška podružnica, šele l. 1758. je postala Gornja Polskava samostojna župnija; veliki oltar je iz cerkve razpuščenega samostana celestink v Mariboru. Šola je bila ustanovljena l. 1821.

Gornjepolskavski grad (stavba je iz novejšega časa) stoji ob državni cesti in ima poleg visokega pritličja še dve nadstropji; grad je obdan s čednimi gospodarskimi poslopji. Plem. Poljskavski se imenujejo že v 12. stoletju in so najbrž 15. stoletja izumrli; sedanji graščak je baron Post.

Fram je lepa vas in leži krasno ob Framščici na vznožju grajskega griča, 3 *km* od železniške postaje Fram-Rače. Župnija se razprostira po vzhodnem pobočju Pohorja ob Framščici, le malo je je v dolini. Cerkev

omenjajo pisma prvokrat l. 1567., gotovo pa je stala že mnogo poprej. Do l. 1785. je bila cerkev podružnica v Slivnico, tega leta pa je postal Fram samostalna župnija; 1. prosinca 1785. je bila v framski cerkvi prva župnijska božja služba. Prvotna cerkev se je večkrat predelala in razširila; sedanja, v bizantinskem slogu sezidana cerkev pa je nova iz l. 1875. Župnija obsega 10 občin. Šola je osnovana l. 1808. in nastanjena v lepem, tronadstropnem poslopju. Trgovina z lesom je živahna; ob Framščici je več mlinov, nekaj stiskalnic za olje, več žag in kovačnica.

Framski grad, zdaj razvalina, je iz 12. stoletja. Framska graščina, ki ima obširne gozde na Pohorju, je bila že v 12. stoletju zvezana z dostojanstvom dednega maršala na Štajerskem. L. 1120. so imeli dostojanstvo dež. maršala Wildonski gospodje. Dedni maršal baron Hofmann iz Grünbüchla in Strechau-a (maršal je postal 1. aprila 1560.) je l. 1568. Framsko graščino za 10.000 gold. prodal in za ta denar kupil druge graščine (posestva). Odslej so se gospodarji hitro menjavali; nekoliko časa (1738—1802) so bili tu gospodje grofje Khuenburg, potem je imel graščino 45 let knez Poniatovsky, od katerega jo je kupil l. 1847. grof Klemen Brandis, ki jo je združil s Slivniško graščino, h kateri spada še sedaj. Framski grad je bil močno utrjen; v obzidju je imel 2 brambna stolpa, posebej pa je še stal stražni stolp. Požar je grad nekdanj hudo poškodoval. Turki so ga bili enkrat napadli, pa brez uspeha; l. 1532. meseca septembra so divji Turčini celo vas oplenili in potem zažgali.

V Framski okolici zori na Pohorskem vznožju izvrstna vinska kapljica, tudi sadno drevje dobro prospeva, kakor sploh na vzhodnem vznožju Pohorja.

Slivnica pri Mariboru, vas in župnija; vas je ob državni cesti, župnija se razteza v pretežnem delu po Ptujskem polju, le v manjšem po vzhodnem Pohorskem vznožju; obsega pa 10 občin in ima 2 podružnici (kapeli v Slivniškem in Raškem gradu). Šole so: v Slivnici (osnovana l. 1811.), v Račah (ustanovljena l. 1873.), v Podovi in v Dobrovcah. Prvotna cerkev je iz l. 1146; v dolgih letih od tedaj se je večkrat prezidala in razširila. Župnija je zelo stara; poroča se, da jo je Oglejski patriarch Bertold dne 23. oktobra 1245. poklonil ženskemu samostanu v Studenicah s pogojem, da se dohodki župnika v Slivnici s tem ne smejo znižati. Po razpustu Studeniškega samostana (l. 1782.) je prišla Slivniška župnija pod posvetni patronat graščine v Studenicah. Zanimivo je, da je Slivniškega župnika Wernherusa l. 1245. papež Inocenc po Oglejskem patriarhu odstavil in iz katoliške cerkve izobčil, ker je iz cerkve izključenega cesarja Friderika II. javno zagovarjal in branil. Kazen pa ni dolgo trajala.

Novi Slivniški grad (posestnik grof Schönborn) je novodobno enonadstropno poslopje, ki stoji v dolini ob vznožju Pohorja; graščina ima okoli 507 ha zemlje, največ gozdov. Stari Slivniški grad je stal na koncu dolgega brda, ki se začne višje na Pohorju nad Kapljo in se konča pred Slivnico, na severozahodu od sedanjega grada.

V Slivniški župniji je tudi grad Rače na Ptujskem polju. Tukaj je imel grof Erazem Tattenbach shode s svojimi sozarotniki Zrinjskim in Frankopanom. Še zdaj se kaže v gradu velika dvorana, katere strop nosi na sredi veliko zlato zvezdo. Pod to zvezdo (rožo) so zarotniki tajno zborovali; od tod baje rek: „sub rosa“, zaupno in tajno.

Hoče, vas in župnija (nadžupnija). Vas leži po večini na zapadni strani državne ceste. Župnija ne šteje samo k najstarejšim, ampak je štela tudi k največjim. Obsegala je nekdanj ozemlje na desni strani Drave od Velke, ki se izliva pri postaji Brezno-Ribnica v Dravo, in sv. Areha, do štajersko-hrvaške meje ob izviru Sotle, do vrha Rogaške gore (Donati), do Monšperga in Cirkovc, do meje Slivniške župnije na Ptujskem polju in na vzhodnem Pohorskem pobočju do sv. Areha. Vse župnijske cerkve, ki so na tej zemlji, so bile nekdanj njene podružnice. Ta ogromna župnija pa je bila koncem 14. stoletja podrejena benediktinskemu samostanu v Gornjem Gradu, izjemši Šentlovrenc z D. M. v Puščavi in s Smolnikom, ki je spadal že l. 1190. k Šentpavelskemu samostanu. Kdaj se je župnija vzela Gornjegrajskemu samostanu s področja, ni natanko znano; najbrž l. 1461., ko se je ustanovila Ljubljanska škofija in ji je bil podarjen Gornjegrajski samostan s vsemi obširnimi zemljišči. Od tega časa je imela Hoška župnija razne pokrovitelje. Župnija se je v teku časa zmanjšala in skrčila, ker so mnoge njene podružnice s svojim okrožjem postale samostojne župnije. Hoče so spadale izprva v Oglejsko škofijo, so prišle l. 1751. pod Goriško, l. 1787. pod Sekavsko in l. 1859. pod Lavantinsko.

Sedaj obsega Hoška župnija (nadžupnija) 7 občin. Razprostira se v pretežnem delu po Dravskem polju in le v manjšem delu po vzhodnem Pohorskem vznožju. Podružene so ji: Devica Marija v Brezju, sv. Miklavž na Polju, sv. Križ v Glivniku, sv. Lenart na Pohorju, sv. Mihael v Razvanju in kapela v lepem, velikem in krasno ležečem gradu Hausampacher. Šole so: v Hočah (ustanovljena l. 1750.), pri D. M. v Brezju (iz l. 1816.), pri Sv. Miklavžu, v Reki in v Razvanju.

Staro cerkev v Hočah so meseca septembra (19. ali 20.) l. 1532. Turki zažgali in vas oropali. Sedanja cerkev se je kmalu po odhodu Turkov postavila. Zanimivo je, da je bila cerkev sv. Lenarta, kjer so

zvonovi opuščene cerkve sv. Bolfenka na Pohorju, za časa Jožefa II. nekaj let župnijska cerkev majhne župnije v njenem okrožju.

V Hočah so že Rimljani imeli svojo postajo; našli so se tu rimski spomeniki.

6) Župnije in kraji nižje na Pohorju.

Sv. Lovrenc nad Mariborom, trg in župnija. Trg leži ob Radolni, 442 *m* nad morsko gladino v divni, na jugu, severu in vzhodu z gorami obdani kotlini, 4 *km* od železniške postaja Sv. Lovrenc. Hiše stoje na obeh straneh trške ceste, trg se vleče na dolgo. Župnija se razteza na vse strani okoli trga (na jugu sega na vrh Pohorja) in obsega 3 velike občine in del četrte.

Trg se je začel z majhnim samostanom, ki ga je tukaj postavil l. 1091. grof Engelbert Sponheim; v njem je naselil nekaj menihov iz Šentpavelskega samostana in jim je odkazal več zemlje. Oglejski patriarch Bogomir je podaril blizu 100 let pozneje (1183.) Šentpavelčanom kapelo svetega Lovrenca v gozdu „v Radimljah“ z desetino in župnijskimi pravicami vred. Zaradi te poklonitve je nastal mnogoleten prepir med župnikom v Hočah in Šentpavelskim samostanom, ker je spadala Šentlovska kapela z majhnim samostanom pod Hoče. Poseben razsodni svet je okoli l. 1214. v preporni zadevi razsodil v korist Šentpavelčanom. Na mestu, kjer je stal samostanič, se je pozneje postavilo veliko župnišče, ki je služilo samostanskim menihom. Šentlovski samostan, zdaj še povečan in razširjen, so napadali v letih 1248—1258 pl. Limbuški in pl. Vuzeniški; oplenil in zažgal pa je lepo poslopje in cerkev v tistem času Oton Pergauer, upravitelj graščine na Muti. Šentpavelski opat Urh je dal v letih 1407.—1414. župnišče in cerkev zopet postaviti. Ostanki prvega razdejanega župnišča se še vidijo poleg sedanjega župnišča. Kdaj je samostan prenehal, ni znano; tudi se ne ve, kdaj je bil kraj povzdignjen v trg.

Šentlovske so napadali Ogrji in Turki; s kakim uspehom, ne vemo. L. 1680. (tisto leto ko v Mariboru) je tukaj hudó razsajala kuga; 382 ljudi je umrlo za strašno boleznijo, za tisti čas ogromno število. Ko se je l. 1782. Šentpavelski samostan razpustil, je dobil pokroviteljstvo nad cerkvijo in župnijo koroški verski zaklad. — Sedanja cerkev se je sezidala l. 1766. Šola je osnovana l. 1809. Pod trgom je kovačnica za srpe, nad trgom je bila pred več ko 40 leti steklarna, nekdanj tudi plavž. V Šentlovcu je živahna lesna trgovina. Posestniki na Pohorju imajo obširne planine in so premožni.

Ribnica leži na brdu (715 *m*), ki prihaja izpod Črnega vrha in se vleče proti severu do Drave, 8 *km* od žel. postaje Brezno-Ribnica. Žup-

nija obsega občini Ribnica in Hudi Kot in se razprostira največ po severnem pobočju Črnega vrha in Velike Kope. V Ribnici je ljudska šola (ustanovljena l. 1808.) z enorazredno podružnico pri Sv. Bolfenku pod Veliko Kopo. Cerkev se je l. 1500. postavila in l. 1740. razširila. V bližnji Jožefovi dolini je steklarna, edina na Pohorju, ki je še lani delala. Župljani, kolikor jih je po nižjih legah, pridelujejo žito in kar še drugega polje da, okoli vasi je tudi sadno drevje, glavni zaslužek pa dajeta živinoreja in planina. Vaščani tudi kupčujejo z lesom. Ne daleč od Ribnice je velik kamnolom za zrnjak ali granit; obdelane granitne kocke in oklesani stebriči se pošiljajo največ za tlak v Maribor.

Sv. Anton na Pohorju je na prijaznem griču (856 m), ki je na vseh straneh obdan z višjimi gorami, 6 km od žel. postaje Vuhred. Župnija se razteza na vse strani okoli cerkve in sega visoko na Pohorje. Cerkev je bila l. 1684. sezidana, je l. 1874. pogorela, a se kmalu (l. 1877.) zopet postavila. Šola se je osnovala 1876. Prebivalci obdelujejo zemljo, redijo živino in lesujejo.

Sv. Primož na Pohorju, kraj in župnija, je 6 km od Vuzenice in 671 m nad morjem med Cerkvenico in Plavžnico. Cerkev je iz l. 1782., šola je enorazredna. Ob Plavžnici so bili prej plavži, ob Cerkvenici fužine. Županija, ki obsega občini sv. Primož in sv. Janž nad Dravčami, se vzpenja do vrha Pohorja. V župniji se nahajajo široki gozdi, proti zahodu pa je svet skalovit in neploden. Polje in živinoreja, zlasti pa gozd redi prebivalstvo. — Mimo Sv. Primoža pelje iz Vuzenice čez Kremžerjevo sedlo vozna pot v Slovenjgradec.

Skomer, na južni strani Pohorja pod Vitanjskimi planjami (944 m), je najvišja župnijska cerkev na Pohorju, od Konjic 12 km oddaljena. Cerkev sv. Lopreta v Skomru je zelo stara, iz l. 1157., pod Celjskimi grofi se je prvokrat, l. 1834. pa drugokrat razširila in povečala. Nižje cerkve je župnišče in cerkovnikova hiša, nižje župnišča na vzhodno severni strani pa vas Skomer, edina v župniji. Nad cerkvijo je Tomažičeva koča, kjer je bil doma ljudski pesnik Jurij Vodovnik; pozneje je bila v tej koči šola. Nova šola je zunaj vasi na severo-vzhodu od cerkve. Prej je spadal Skomer pod Vitanjsko župnijo, l. 1787. pa je postal samostojna župnija, ki je čez nekoliko časa nehala, pa se kmalu zopet obnovila. Šola je ustanovljena l. 1882. Prebivalstvo, ki je zelo delavno in štedljivo, obdeluje zemljo, redi živino in lesuje.

Jurij Vodovnik je zakrožil svojim rojakom Skomerjanom tole daleč na okoli po bivšem Štajerskem* znano coklarsko pesem:

* To pesem sem pred 35 leti še sam slišal v gornji Savinjski dolini, pomnoženo z verzi: „Kadar pride coklar fajn, Treba mu ni reč' heraju“. Urednik.

Blagor ti Skomerska fara!
Tam je že navada stara,
Tam je znani cokelpurk,
Kam'r ne pride nikdar Turk.
Tam je dosti pintermanov,
Cimermanov in coklarjev.
Vsaki kmet je tam coklar,
Vsaki purgar je kolar. —

Ko se fant na svet uleže,
Mu že cokle gor priveže,
Ga zažene ovce past —
Kak bi mogel s'rota rast?
Zatoraj 'majo sloke noge,
Š'roke pleče, debele glave,
Vsaki skoraj krofast vrat;
Kak bo tak bedak soldat?

O Juriju Vodovniku posnamemo iz životopisá, ki mu ga je spisal g. kaplan Alojzij Kramaršič, sledeče podatke:

Jurij Vodovnik se je rodil 22. mal. travna l. 1791. v leseni Tomažičevi koči. Njegov oče je bil tesar in kolar, materi je bilo ime Helena. — Mladi Jurij je bil živahen deček. Oče ga je sam naučil brati in pisati, hodil pa je tudi v domačo zasilno šolo pri župniku. Ta ga je vzel za mežnarja, v 19. letu pa se je šel učiti tkalstva. Jurij je imel izboren spomin, vsako pridigo, ki jo je slišal, si je zapomnil. Domačo zgodovino je dobro znal, posebno rad je pripovedoval pri mrličih in ob drugih priložnostih o dogodkih s turških vojsk. Vse domače rastline je baje poznal in je iz njih pripravljaval domača zdravila. Pesmi je začel že zgodaj zlagati. Ko se je oženil — vzel je priletno vdovo — je njegova struna bolj po redko pela, pozneje, posebno pa na stare dni, je zopet oživela. Škof Slomšek mu je mnogo pesmi popravil in ga za pesnikovanje izpodbujal. Pripoveduje se, da je imel poln koš pesmi, pa mu jih je s košem vred neki znanec v svoji nevednosti na Krstni večer v ogenj vrgel.

Ko Jurij ni bil več za delo, je obiskoval po bližnjih župnijah svoje prijatelje in znance ter jim je zlagal in pel pesmi prigodnice. Starost in vedno bolehanje ga je zadnji čas prisililo, da je segel po beraški palici.

Imel je dobro pevsko žilo, škoda, da se ni izšolal. Gospod Kramaršič je njegove pesmi zbral in mi jih dal na vpogled in rabo.

Kmalu po smrti svoje žene je Jurij tudi sam zbolel ter po mučni bolezni umrl dne 17. grudna l. 1858. Pokopan je na domačem pokopališču. Domačini so mu postavili spominsko ploščo z njegovim imenom in letnico smrti.

V Skomru so našli rimsko ploščo z napisom, ki ga pa nihče ni prepisal; plošča se je izgubila. —

Sveta Kunigunda (Šentjungerta) na Pohorju zaseda južno stran Pohorja pod Rogljo blizu do vznožja in šteje 5 vasi: Gorenje, Koroška ves, Bezovje, Črešnjeva in Lokva. Cerkev stoji na vzhodnem koncu podolgovatega, proti vzhodu obrnjenega rebra (748 m) in je 10 km

oddaljena od Konjic. Postavljena je bila l. 1391. (od Celjskih grofov?); stranski kapeli Device Marije in sv. Vida sta se pozneje prizidali. Cerkev je bila podružena Konjicam, potem Zreški župniji, l. 1782. pa je postala samostalna župnijska. V mojih mladih letih so pripovedovali, da je bil prvi krščen v domači cerkvi že takrat „stari“ Dobnik. Krstne, poročne in smrtne knjige segajo nazaj v mesec september l. 1788. Stari veliki oltar in njegov ogromni podstavek iz domačega marmorja je bil iz cerkve razpuščenega Zajčkega samostana. Sedanji oltarji — 5 jih je — so vsi novi iz let med 1860—1866; nove so tudi orgle, novo je zvonovje, ki je za primerno majhno cerkev zelo veliko. Stari veliki zvon, o katerem se je trdilo, da je srebrn, je bil prenešen k Sv. Jakobu v Resniku, kjer sta bila poprej samo 2 zvona. Šola je bila kot zasilna šola osnovana l. 1850., prvi učitelj je bil tedanji kaplan Pevec; velik prijatelj otrok in vnet za šolo je bil poznejši kaplan Janez Modic, k njemu je hodil v šolo l. 1864—65 tudi pisatelj tega skromnega spisa. Redna šola se je ustanovila šele, ko se je uveljavil novi šolski zakon s 14. majnikom l. 1869; sedaj ima dva razreda in je nastanjena v lepem, prostornem poslopju.

Sv. Jungerti je podružena cerkev sv. Jakoba v Resniku (932 m), kjer se nahaja tudi šola enorazrednica. Oddaljena je od sv. Jungerte 8 km. Resničanom je zabrusil rajni Jurij Vodovnik robato zabavljico, kako so praznovali lepo nedeljo pred 100 leti; med drugim pravi:

So z Rešnjim Telesom procesjo začeli,
Kakor se šika veliki nedelji.

Svetega Jakoba so na štili
Namest' križa v procesji nosili.

Ni b'lo bandera, ni b'lo križa,
Kteri v procesji to orngo viža.

Staro podobo so lepo častili,
So mu en krajec klobuka odbili.

Nobenga nebesa tam niso imeli,
So pa 'no staro marelo razpeli.

Prebivalci obdelujejo zemljo, redijo živino in lesujejo; zelo pridni so, štedljivi, skromni, pobožni in — veseli.

Na njivi, kjer ima sedaj Boštjan Levičnik svojo hišo, so našli pri oranju pred kakimi 80 leti dva rimska nagrobna kamna in nekaj loncev s pepelom sežganih mrličev. Eden teh kamnov je bil vzdian v južnem zidu Gorenjakovega hleva v Gorenjah; prof. Müllner je napis l. 1871. prepisal. Je li kamen še na starem mestu, mi ni znano; drugi kamen se je izgubil.

Kebelj, 10 km od Konjic in 720 m nad morsko gladino, je proti vzhodu sosednje župnije sv. Jungerte in zavzema južno stran Pohorja od Župnika ali Velikega vrha doli do obznožja. Cerkev je iz l. 1391; Župnija obsega kraje Kebelj, Kot, Modrič in Grad. Šola se je osnovala

kot zasilna šola l. 1845, poslopje je iz l. 1817. — Nad cerkvijo je Zajčji grad ali Mučeniški stolp, razvalina, ki res spominja na stolp. Pripoveduje se, da so prej mnogokrat videli v razvalini cvesti denar. Kmet v bližini obljubi polovico tega denarja Materi božji, če mu pomaga, da ga najde in srečno spravi. Našel ga je poln sod in ga tudi srečno vozil proti domu. Zdaj mu začne biti žal, da ga je polovico obljubil Materi božji. Pravi sam sebi: „Čemu bo Materi božji denar, obdržal bom vsega zase, zato pa bom več in bolj pobožno molil k Materi božji.“ V tem trenutku se sproži voz, na katerem je bil sod z denarjem, in zdrvi navzdol. Izginil je v velikem gozdu in niso ga več našli.

Pod cerkvijo je še druga razvalina, namreč Zbegov grad.

Tinje so velika župnija na južnem pobočju Pohorja na vzhodu od Keblja in segajo od vrha do obznožja. Cerkev (667 *m*) se je sezidala l. 1251.; kdo jo je postavil, ni znano. Podruženi sta ji cerkvi sv. Urha in sv. Treh kraljev. Cerkev sv. Urha leži pol ure od župnijske cerkve. Sv. Trije kralji pa so visoko pod Župnikom na zeleni ledini sredi gozdov brez vsakega drugega poslopja v bližini, še običajne cerkvene hiše ni; cerkev ima nenavadno debele zide, je zelo stara in cerkvi sv. Areha na Pohorju podobna. Cerkve sv. Treh kraljev, sv. Areha in sv. Bolfenka na Pohorju je baje v istem času postavil Celjski grof za pokoro velikega greha. Tinjska šola je iz l. 1882.*

Sv. Martin na Pohorju sega od Žigertovega vrha in Sv. Areha do vzhodja pri Slov. Bistrici in zaseda južno-vzhodni del Pohorskega pobočja. Kraj je divno lep, cerkev (780 *m*) stoji na vrhu daljšega, proti vzhodu postavljenega rebra, od koder je krasen razgled na jug in na vzhod. Župnišče in šola — (šola je ustanovljena l. 1816.) — sta nekoliko dalje proč od cerkve. Cerkev je iz leta 1252. in je bila že l. 1450. župnijska; kdo jo je postavil, se ne ve. Zanimivo je, da so skoraj vse cerkve na južnem Pohorskem pobočju zelo stare in iz blizu iste dobe. Šentmartinski cerkvi sta podruženi cerkvi sv. Urše, 5 *km* od Šmartina, ter sv. Areh, 8 *km* od Šmartinske cerkve in 1249 *m* nad morjem. Blizu Sv. Urše na posestvu kmeta Krstnika so stari rimski kamnolomi za pohorski marmor. — Sv. Ar eh je priljubljen izletni kraj, posebno v novjšem času, odkar stoji tukaj Ruška koč, ki jo je postavila l. 1906. Ruška podružnica Slov. Plan. Društva pod svojim, za Pohorje zelo zaslužnim načelnikom učiteljem Martinom Lesjakom v Rušah. Kočo in pozneje postavljeno vilo Planinko izvrstno oskrbuje gospa Srncéva iz Ruš. — Pod Rogljo je še treba planinske koč, potem bo pot po vrhu Pohorja

* V Visolah je imel posestvo dr. Josip Vošnjak.

iz Mariboru v Slovenjgradec odprt in se tem laglje prehodi, ker se lahko prenoči tudi pri logarju pod Klopnim vrhom.

Pri Sv. Martinu na Pohorju so se odkrile rimske izkopine, kakor kamenite plošče, stebri, deli stebrov, napustkov, stopniških prijemal i. dr. Najznamenitejša izmed izkopin je kamenita, v zahodni cerkveni zid vzdana plošča, na kateri je izklesan Orfej, ki na liri brenka, okoli njega pa stoje, tudi v zvišenem izklesu (reliefu) upodobljene divje živali kot krotke poslušalke. Na tej plošči so upodobljene v isti poziciji in skoraj vse tiste živali, ki jih vidimo na velikem Orfejevem kamnu v Ptujju; tudi Orfejeva podoba je oni na plošči v Ptujju slična, samo da se tukaj Orfej nekoliko drugače drži in da ima drugo pokrivalo na glavi. Iz tega se sklepa, da je Orfejeva plošča pri Sv. Martinu posneta po oni v Ptujju. Neka druga plošča, ki se je našla pri Sv. Martinu, nosi na prednji strani v okroglem polju človeško oprsje. — Najbrž so imeli imoviti Rimljani iz Ptujja, morebiti tudi iz Celja, pri Sv. Martinu svoje vile, kamor so zahajali na letovišče. Ker so tukaj lomili kamen za stavbe in spomenike, je pač živelo tod (vsaj poleti) večje število njih rojakov. Pripoveduje se, da je bil tam, kjer stoji zdaj cerkev sv. Martina, nekdanji rimski tempelj.

Č. Zgodovinska črtica.

Predrimski čas. Kedaj se je naselil človek na Pohorju, ni znano. Od vzhoda je prodiral proti vrhu, izsekaval je goste in temne gozde in izpreminjal je gozdno zemljo v pašnike, travnike, njive. Svoje selišče pa je tudi rad skrival za gozdom. Morda so Ilirci okoli leta 450. pred Kristom prvi stopili na Pohorsko vzhodje.

Kmalu po letu 400. pred Kr. so se Kelti naselili ob Pohorju. Pri Rušah se je našlo l. 1874. obširno pokopališče iz keltske dobe. Izkopali so nad 600 večjih in manjših loncev — največji so bili nad 1 m široki — v katerih je bil človeški pepel, pomešan z ožganimi človeškimi kostmi in z raznim bronastim nakitom (prstani, zapestnicami, obroči, zapetnicami itd.)

V začetku prvega stoletja pr. Kr. so začeli Kelte stiskati od juga Rimljani, od severa Germani. Pod rimskim jarmom so se Kelti popolnoma spojili z rimstvom ter izginili kot narod s pozorišča.

Rimska doba. Rimljani so stalno zasedli naše kraje v 15. letu po Kr. Pohorje je spadalo pod rimsko pokrajino Norik (Noricum), ki se je raztezala od Ptujkega polja do izvira Drave in spodnjega Ina, na jugu do Karavank, na severu pa do Donave. Cesarski namestnik je imel svoj sedež v Celju (takrat Celeia). Vsled svojih kamnolomov so Rimljani

po Pohorju prodrli visoko proti vrhu; rimske spomenike so našli pri Sv. Martinu (več), pri Sv. Jungerti (dva) in v Skomru (enega). Ob vznožju so imeli Rimljani večje naselbine, kakor v Vitanju, Konjicah, Slov. Bistrici, Hočah, Rušah in Slovenjgradcu.

Pravi se, da je bil s Pohorja napeljan v Ptuj vodovod. — Ob vznožju Pohorja so vodile velike rimske ceste: ena iz Celja skozi Vitanje v Slov. Gradec in od tam na Gosposvetsko polje na Koroškem; druga tudi iz Celja skozi Konjice in Slov. Bistrico v Ptuj. Tudi za Dravo je peljala rimska cesta. Prof. Ferk v Gradcu trdi, da so imeli Rimljani celo po vrhu napeljano cesto in sicer s Hoč ali Razvanja v Slovenjgradec. V prvih dveh stoletjih rimske uprave je vladal po Noriku, če odračunimo boje z Markomani (166 in 167 po Kr.), blažen mir. V tem času je napredovalo blagostanje in omika. Poljedelstvo se je povzdignilo, živinoreja je prospevala, rudarstvo si je opomoglo, trgovina je oživela. Noriško govedo se je prodajalo v Italijo, domače sukno iz ovčje volne, kakor ga še sedaj delajo, se je rado kupovalo, ob Dravi so prali zlato.

Občno preseljevanje narodov. Ko so se začela velika preseljevanja narodov in so jeli tuji narodi vdirati v ozemlje velike rimske države, je ta naglo slabela in propadala.

Velik del selečih se narodov je lomastil tudi skoz Panonijo in vzhodni Norik, je požigal, ropal, razdiral mesta in sela, ubijal in s seboj jemal prebivalce. Keltsko-rimsko prebivalstvo na Pohorju (in drugod) je neposredno podleglo navalom preseljujočih se divjih narodov in je izginilo, kakor bi ga v zemljo stolkel.

Naseljevanje Slovencev. Slovenci so kot podaniki Obrov prišli ob Savi, Dravi in Muri v sedanje pokrajine. Na Pohorje so dospeli ob Dravi, morebiti tudi ob Dravinji in so izza l. 568 zasedli Pohorsko vznožje in sploh kraje, kjer bivajo še dandanes. Resnih bojev pri zasedanju ozemlja Slovenci niso imeli, ker so bile te pokrajine brez prebivalstva; Longobardi, ki so se bili prej po Panoniji in vzhodnem Noriku naselili, so namreč pred njimi l. 568. odšli v Italijo, keltsko-rimsko prebivalstvo pa je bilo, kakor smo rekli, davno prej izginilo. — V svoji novi domovini so se Slovenci poprijeli poljedelstva in živinoreje in so se kmalu trdno naselili. Iz jarma Obrov jih je začasno rešil l. 624. njihov poznejši kralj Samo. Po Samovi smrti so si Obri zopet opomogli. Karol Veliki pa je l. 796. Obre tako pobil, da so izginili s pozorišča; Slovenci v Karantaniji, kateri je pripadalo Pohorje, pa so prišli pod bavarsko-frankovsko nadvlado. Pod njo so se tudi pokristjanjevali.

Delovanje sv. Cirila in sv. Metodija (871—882) se do Pohorja ni raztezalo.

Karol Veliki je Slovincem sicer pustih njihove kneze, a dal jih je pod nadzorstvo nemških grofov, med katerimi so knezi popolnoma izginili. Naselil je med Slovenci mnogo nemških Bavarcev; s tem se je pričelo ponemčevanje Slovencev.

Ob koncu 9. in v prvi polovici 10. stoletja so divji Madjari udirali v vzhodni del slovenskih dežel; l. 955. je cesar Oton I. Madjare popolnoma pobil in Slovenci so se mogli pol tisočletja mirno razvijati, do prihoda Turkov. — V tej dobi je Pohorje pripadalo trem pokrajinam: zahodni del Junski pokrajini na Koroškem, severovzhodni del Zitilinski (Ptujski), južni del pa Savinjski pokrajini.

V 11. in 12. stoletju se imenuje v listinah že več večjih krajev ob vznožju Pohorja: Vitanje, Konjice, Slivnica, Hoče in Maribor, nekoliko pozneje Ruše (1091.), Razvanje (1100.), Vuzenica in Šent Lovrenc (1254.) in Sv. Martin pri Slovenjgradcu (1265). — Slovenjgraški okraj z gradom so imeli koncem 12. stoletja bavarski grofi Andechsi, zadnji izmed njih je podelil „provincijo“ Slovenjgradec Oglejski cerkvi. — Leopold VI. Slavni (Babenberški) je l. 1221. potrdil, da je koroški vojvoda Henrik daroval Šentpavelskemu samostanu na Koroškem graščino Ruše in Bizino pri Rušah „z vsem zemljiščem od vrha Pohorja do Drave“. — Otokar V. Travengavski je l. 1148. združil „dolenjo“ in „gorenjo“ Marko in s tem osnoval poznejšo Štajersko deželo v njenih glavnih potezah. Tudi vzhodni del Pohorja je po večjem spadal že k „novi državni Marki“, zapadni pa še k vojvodini Koroški. L. 1311. je koroški vojvoda Henrik odstopil Savinjsko dolino s Slov. Bistrico Frideriku Lepemu, Rudolf IV. pa je pridobil l. 1362. od Oglejskega patriarha Slovenjgraško provincijo. Zdaj je pripadalo vse Pohorje vojvodini Štajerski. Križarske vojske pohorskega prebivalstva niso zadele.

Turški navali. Leta 1356. so vzeli Turki Carigrad in so si naglo podjarmili balkanske države. Od tod so potem vdirali v zapadne krščanske dežele. Zlasti Slovenci, med njimi tudi Pohorci, so silno trpeli pod Turki; 26 krat so prilomastili Turčini v Štajersko deželo! Bitk proti njim pa so se udeleževali tudi Slovenci.

Kmalu po zmagi nad vojsko kralja Sigismunda (1396.) so se Turki vzdignili ter šli plenit na Ogrsko; četa njih armade je oropala in zažgala Ptuj in peljala 16.000 ljudi, mož, žensk in otrok v sužnost.

Leta 1418. je bil Turek pri Radgoni premagan in je nato 40 let miroval. Leta 1473. so šli Turki čez Gorenjsko na Koroško plenit. Vračali so se v jeseni tega leta z bogatim plenom mimo Slovenjgradca. Mestni oskrbnik Egidij Schulz Hantzinger jim je s 100(!) kmeti pot zastavil. Ta peščica je bila hitro razkropljena. Sledečo noč so v Slovenj-

gradcu prenočili v šotorih. Drugi dan se je vojska nad Slovenjgradcem razcepila na dva dela, eden del je šel v Velenje in Šoštanj, drugi pa je krenil v Vitanje in Konjice in je ob vznožju Pohorja grdo razsajal. — Meseca avgusta l. 1475. je 12.000 mož broječa turška četa ropala po Dravskem polju in okoli Limbuša ob Pohorskem vznožju. — Leta 1476. so se Turki v drugič, l. 1478. v tretjič vračali s Koroškega skoz Slovenjgradec v svojo domovino; l. 1478. pa jih je čakal ob reki Uni Peter Zrinjski s svojo vojsko in jih je strašno potolkel, od 20.000 bojevnikov jih je komaj 5000 odneslo pete. — Pa Turek si je hitro opomogel. Že l. 1480. je zopet 16.000 Turčinov ropalo po Koroškem in Štajerskem (zopet po Slovenjgraškem okraju). Pred zimo se je sovražnik vrnil z bogatim plenom domov na Balkan.

Leta 1532., to je tri leta po neuspešnem prvem obleganju Dunaja (1529.), so prišli Turki zadnjikrat v Pohorsko obližje. Pod vodstvom in poveljstvom sultana Suleimana II. so hoteli v drugič napasti Dunaj. Ker pa so slišali, da stoji cesar Karel V. med Dunajem in Dunajskim Novim mestom z armado, ki šteje 100.000 vojakov, so krenili proti Štajerski. Pri Kiseku (mala trdnjava na Ogrskem ob štajerski meji) jih je Niklas Jurišič avgusta meseca nabil. Od Kiseka so šli mimo Fürstenfelda, Friedberga in Gleisdorfa v Gradec in z Gradca skozi Lipnico in Svičino proti Mariboru.

Dne 14. septembra imenovanega leta 1532. so prišle prve čete pred Maribor, ki so se ga hoteli Turki zaradi mosta čez Dravo polastiti; 16. septembra je dospel sultan Suleiman II. sam z glavno armado pred mestno obzidje. Vsa sultanova vojska je štel nad 100.000 mož; seveda ni stala vsa vojska pred Mariborom, ampak le srednji del. Mesto je bilo sicer zavarovano z debelim zidom in s širokim jarkom, a nikdo ni mislil, da bo peščica meščanov mogla držati mesto. Poveljeval je meščanom mestni sodnik Kristof Wildenrainer. Turki so večkrat naskočili mesto, pa zastoj. Uvidevši, da mesta ni mogoče vzeti, odidejo Turki na zahod proti Kamnici in Selnici ob Dravi. Nad Kamnico, skoraj Limbuša nasproti, postavijo na ladjah-mostovnicah zasilen most, po katerem so prišli 18., 19. in 20. septembra z levega na desni breg Drave; 21. sep. zjutraj je bil prehod izvršen, popoldne so most razdrli in so se začeli pomikati ob Dravi proti vzhodu.

Med Lipnico in Svičino se je bil odcepil na desni strani oddelek od turške vojske in je mahnil čez Radel proti Marenbergu, hoteč po Vuzeniškem brodu priti na desni breg Drave. A domačini so s pomočjo Slovenjgradčanov brod branili; sovražnik se vrne čez Radel v Ivnik in gre od tam v Labudsko dolino na Koroškem. — Levo krilo Suleimanove vojske se je bilo, preden je prišla vojska do Maribora, odcepilo

od jedra, prekoračilo je med sv. Petrom in Vurbergom (najbrž na Šentmartinskem brodu) Dravo in je strašno divjalo po Ptujskem polju, ob vznožju in po vznožju Pohorja in lomastilo potem v Konjice, Landek, Celje, Dobrno, na Planino in v Jurklošter. Oddelek Suleimanove vojske, ki je premostil pri Limbušu Dravo, krene na zahod proti Rušam in Fali. Kjer se nad Rušami začne desno pobrežje Drave zelo strmo dvigati, so domačini Turka ustavili. Sezidali so bili namreč na tistem mestu debel in visok zid, ki je segel od Drave gori do prepadne strmine, in so čakali na strmini sovražnika. Pred zidom so ga obsuli s kamenjem, kladami, plohi, štori in panji z bučelami. Nastala je med sovražnikom velika zmešnjava. Večji del Turkov je bilo pobitih ali pa so utonili v Dravi; kar se jih je rešilo, ti so zbežali proti Mariboru h glavni armadi. —

Ostanki „turškega zida“ nad Rušami se še sedaj vidijo. Ljudstvo pripoveduje, da je bilo v Ruše prihrulo toliko Turkov, da je bil škaaf, ki je stal ob cesti in v katerega je vsak Turčin vrgel po en denar, zvrhano poln. Ko so se vračali, je zopet vsak vzel po en denar, pa še vrha niso čisto pobrali. Drava se je baje jezila nad turškimi mrličii. — Dne 23. septembra je zapustil sultan Suleiman II. Štajersko.

Ni ga naroda, ki bi bil toliko pretrpel pod turškimi navali kakor Jugoslovani, z njimi Slovenci.

Kmetski punti. — Tlačanstvo. Leta 1515. so sklicali kmetje v Konjice velik tabor — tega so se udeležili gotovo tudi posestniki s Pohorja — kjer so se posvetovali pod milim nebom, kako bi se rešili krivičnih bremen, ki so jim jih bili, posebno med turškimi vojskami, naložili graščaki brez cesarjevega dovoljenja. Hkrati so osnovali na tem taboru veliko kmečko zvezo. Zvezarji so nosili kot zvezno znamenje zimzelen. Sklenili so, da se pritožijo pri cesarju (Maksu I) v dvanajstih točkah. Ker pa pomoči ni bilo, so segli (prvikrat l. 1515, drugikrat 1525) po orožju. Vojaštvo pa jih je kmalu ukrotilo (severnopohorske čete pri Vuzenici); posledice so bile krute kazni. Kmetje naših krajev so se (l. 1573 in l. 1635) zopet vzdignili, pa vsakikrat brez uspeha.

Jožef II. je okrožnim gosposkam ukazal, naj poslušajo pritožbe kmetov zoper graščake in jih branijo krivic. Določil je, da se posestvo, ki ga je obdeloval kmet, po njegovi smrti ne povrne v last graščaku kakor poprej, ampak da ostane kmetovi vdovi ali njegovim otrokom, Vsa posestva je dal zmeriti ter po njih velikosti in rodovitnosti določiti davek. Leta 1781. je odpravil robstvo, l. 1783. deloma tlako, ki so jo morali kmetje graščakom odkupiti. Na mnoge ukaze kmetskemu ljudstvu v korist pa se po njegovi smrti niso ozirali, tlaka n. pr. se je šele 1848. popolnoma odpravila.

Francoske vojske. Francoske vojske na Štajerskem sploh spadajo v dobo 1797—1810. V tem času je bilo mnogo Slovencev pod orožjem in domače in francosko vojaštvo se je večkrat premikalo in spopadalo okoli Pohorja. Da so se zaletavali francoski vojaki tudi višje na Pohorje, o tem ni dvomiti, ker še zdaj pripovedujejo ljudje: „Storil Francoz ni nič, le jesti in piti je hotel imeti.“

V naše kraje so prišli Francozi l. 1797. zmagujoč iz Italije. Dne 2. aprila t. l. je poizvedovalna četa, ki je bila poslana iz Maribora proti koroški meji, že pri Selnici, kakih 6—7 km nad Mariborom, zadela na Francoze. Strah je preletel Mariborčane; okrožni glavar baron Spiegelfeld je ponoči zbežal z okrožno blagajno v Arnož. Dne 11. aprila pride 15 francoskih strelcev, teden pozneje 200 konjnikov v Maribor. Po mirovnem dogovoru v Ljubnem na zgornjem Štajerskem se je vrnil general Bernadotte s svojo armado na jug in je prenočil dne 26. aprila z 10.000 vojaki v Mariboru; drugi dan jih je prišlo še 11.000, dne 29. aprila celo 14.000, vsak oddelek je prenočil v Mariboru.

V bitki pri Hohenlindenu, kjer je bila avstrijska vojska premagana, se je francoski prostovoljni vojni oddelek princa Condé-ja razškrpil ter prišel na Štajersko. V začetku l. 1801 so mu pri Slov. Bistrici odkazali taborišče. Koncem novembra l. 1801 so se na vzhodni in južni strani Pohorja zbrale in združile tri avstrijske vojske (nadvojvoda Karel, nadvojvoda Ivan, general Chasteler), broječe 80.000 vojakov, in so se pripravljale na spopad z generalom Marmontom v Gradcu; do bitke pa ni prišlo. — Po bitki pri Slovkovu-Avsterlici (2. dec. 1805.) so zasedli Francozi vso Štajersko. Po sklenjenem miru v Požunu l. 1805. so zopet zapustili deželo. — Dne 24. majnika l. 1809. so zasedli Francozi s 15.000 bojovníki Maribor. Meščani so morali preskrbeti vojaštvu hrano in bi bili morali plačati Francozom 20.000 gld. vojnine; ker te svote niso zmogli, zadovoljili so se Francozi z 10.000 gld. Posadka pa se je kmalu preselila v Gradec.

Sredi junija l. 1809. je peljal general Marmont svojo vojsko ob vznožju Pohorja skoz Konjice, Vitanje in Slovenjgradec na Koroško. Dne 30. julija je prišlo 150 Francozov v Maribor; 24. in 25. avgusta je šlo skoz mesto vsakokrat po 6000 francoskih vojakov, ki so prišli iz Gradca in so nadaljevali svojo pot na Koroško. Dne 10. prosinca l. 1810. zapuste zadnji Francozi Maribor; od tistega časa jih ni bilo več na Štajersko.

Po francoskih vojskah. — Po končanih francoskih vojskah se je blagostanje hitro povzdignilo. L. 1822. je nadvojvoda Ivan kupil v Pekrah, na severu-vzhodnem vznožju Pohorja večje posestvo, na katerem je uredil vzoren vinograd z najzlahtnejšim trsjem od reke Rene. — Leta 1848. je

bilo zaradi ustave, ki so jo narodi zahtevali, zelo viharo. Pri nas na Pohorju so rekli ljudje: „Frajhajt hočemo imeti“. In pozneje, ko se je ustava dovolila: „Frajhajt je!“ „Frajhajt“ so si pa naši ljudje po svoje tolmačili: Ako je mogel kdo komu kaj vzeti, ne da bi ga na telesu poškodoval — tako so pozneje pripovedovali — se mu ni nič zgodilo, ker je bil „frajhajt“. Kot znamenje „frajhajta“ so moški in ženske nosili pentlje.

Od tistega časa živi Pohorec mirno in marno na svojem polju pod tihimi, temnimi gozdovi. — — (Končano 29. 8. 1908.)

Dostavek urednika.

S tem je končan spis, ki mu je bil pisatelj posvetil vse svoje življenje, a ni doživel natisa. Nimamo slovenske pokrajine, ki bi bila tako vsestransko obdelana, kakor je s tem spisom naše Pohorje; v svoji živi ljubezni do rojstne pokrajine je pisatelj v rokopisu nabral še precej podatkov malenkostnega ali oddaljenega značaja, ki jih je uredništvo že zaradi skopega prostora moralo črtati ali krčiti, osobito ker se je bilo ozirati na potrebe in pričakovanja plana in skega občinstva. Iz tehničnih in gmotnih razlogov so se v tej številki tudi morale opustiti slike, ki jih je pripravil pisatelj.

Takih monografij bi morali imeti za vse naše pokrajine; potem bi bil mogoč naš obči zemljepis. Spis „Pohorje“ more v tem oziru služiti naravnost kot vzor; kako se je spis cenil, se je pokazalo že med vojsko, ko se je širši svet začel zanimati za Slovence in je želel imeti točnih, preglednih podatkov o njih. Postregli smo poizvedovalcem z našim spisom, a obžalovali, da nimamo več takega solidnega blaga. V znanstvenem svetu je sploh zanimanje za Pohorje veliko; ko bi že prej obstojal o našem spisu samostojen ponatis, bi se ga bilo mnogo razdalo, zlasti ker je starejši spis o Pohorju (profesorja Frana Horaka v izveštju gimnazije v Mariboru za leti 1881 in 1882; nedovršen, ker vsebuje le orografijo, goegnozijo, hidrografijo in podnebje) že davno razprodan. —

Za predzgodovinsko dobo naselbin na Pohorju je mogel Koprivnik navesti le nekaj splošnih izrekov; leta 1915. pa je izdal baš za to dobo temeljno delo vseučiliški profesor v Gradcu, Dr. Valter Schmid,* ki je, preiskujoč kot poklican strokovnjak predzgodovinska

* „Die Ringwälle des Bacherngebirges“, I. del, s 107 slikami. Ponatis iz „Mitteilungen der prähistorischen Kommission der k. Akademie der Wissenschaften“, II. zvezek, str. 229—305. Na Dunaju 1915.

okrogla gradišča po Pohorju, z znanstveno lučjo posvetil v to staro dobo. Iz tega obširnega, bogato opremljenega dela posnamemo dodatno k gorenjim izvajanjem o predzgodovinski dobi sledeče jedro: izza praveka je prebivalstvo ob in na Pohorju iskalo varstva proti pretečim sovražnikom. Postavilo si je okrog Pohorja kakor v kolobarju okrogla gradišča, varno ležeča in dobro utrjena. Prof. Dr. Schmid je preiskal taka gradišča, in sicer na mnogo preiskani takozvani Pošteli (pri Mariboru na zadnjem obronku Pohorja), potem pri Limbušu, na Preseku pri Slovenski Bistrici in pri Tinjah. Najvažnejše je gradišča na Pošteli, ki spada v hallstattsko dobo. Prebivalci Pohorja so bili v tistem času ilirskega rodu, stari geografi jih imenujejo Noričane ali Tavriske. Ko so v 5. stoletju pr. Kr. prodirali Kelti v Alpske dežele in brezdvomno tudi proti Pohorju, so domači Ilirci zgradili ob robu Pohorja gradišča, kamor so se v nevarnosti mogli umakniti. Kelti so pač ostali v deželi, a le kot maloštevilni vrhnji gospodje, to pa skozi stoletja. Proti koncu 2. stoletja pr. Kr. je bilo gradišče na Pošteli do tal razrušeno; prof. Schmid stavi to katastrofo v zvezo z vpadom Kimbrov. Razdejano taborišče pa je bilo potem nanovo postavljeno in močnejše zavarovano; odslej se je množilo prebivalstvo, prikazujejo se polagoma tudi rimski vplivi, a ne da bi zbrisali prvotni značaj naselbine. Tako je ostalo gradišče vsaj do 4. stoletja po Kr. Potem so drvili tu mimo narodi v velikem preseljevanju in gradišča so se zrušila v razvaline, ki jim je težko najti jasnih sledov. Kam pa so šli pristni prebivalci? Ali se pretaka v Pohorcih, kojih postava in značaj se čudno loči od vseh okoličanov in Slovencev sploh, morda še nekaj staroilirske krvi?

Dr. Jos. Tominšek.



Društvene vesti.

I. Pregled. Prenehali smo izdajati svoje glasilo, ko se je zanetil svetovni požar, ki je imel porušiti najsilnejšo vojaško moč, tačas oklepajočo tudi naš narod. Ta požar nam je vsem hotel uničiti življenje; in njegov prvi plamen je tudi našemu društvu izpodrezal živo delovanje.

Bili smo sredi najlepših načrtov za razvoj slovenskega planinstva. Osrednji Odbor je obnavljal in urejal hotêl Zlatorog, da napravi iz njega prvovrstno turistovsko gostišče; udejeviti se je imela zasnovana postavitve koč na Križu, vladajoče postojanke v skupini Razora-Škrlatic, katere zgradbo je bila nam v pripomoč sklenila Češka podružnica; vse je bilo pripravljeno, da zgradi Tržaška podružnica novo, moderno kočo na vrhu Črne Prsti; ob notranjskem Snežniku v Črnem Dolu je Ilirska podružnica pridobila svet za novo planinsko kočo, ki bi se z njo tudi to pogorje otvorilo slovenskemu planinstvu; v sporazumu z Vipavsko podružnico je Osrednji Odbor imel v teku priprave za kočo na Nanosu.

Vsi ti načrti so bili pokopani. Vojaštvo nam je najprej onemogočilo vsako delo v Julijskih Alpah in te gore so nam postale nepristopne. Hotel Zlatorog ob Bohinjskem jezeru je postal središče vojaškega taborišča. Naši oskrbniki so morali zapustiti snažni hotel; zagospodovalo je v njem vojaštvo v silno kvar naše dragocene naprave.

Gmotno stanje našega društva je na mah postalo kar obupno, ker smo bili naše kóče in hotêle [baš dobro založili z bogatim in dragim materialom, ob izbruhu vojske — ob začetku sezone — pa morali oskrbo povsod ustaviti; naši člani — tako Osrednjega društva, kakor podružnic — so bili vpoklicani in večina podružničnih odborov sploh ni mogla več delovati; videli smo, kako so vojaki in nemški prostovoljni strelci zasedli naš Aljažev Dom, Dom na Vršiču, Koritniško kočo, Vodnikovo, Orožnovo, Kadilnikovo in Prešernovo kočo in seveda gospodarili — po svoje. Tako smo se nahajali v nevarnosti popolnega razsula. Ko so bila razpuščena razna ugledna društva ali jim je bilo ustavljeno delovanje, smo morali biti pripravljene, da kruta sila tudi našemu društvu uniči uspehe 25-letnega truda za slovensko planinstvo.

V najožje meje je bilo potisnjeno naše delovanje: opustili smo vse lepe dalekosežne načrte in gledali le na to, da vsaj obdržimo, kar smo imeli, in rešimo, kar se da rešiti.

Obrnili smo svojo pozornost zlasti na ureditev društvenega gmotnega stanja in ta se nam je sijajno posrečila. Naša sreča je bila, da turistovski promet v Savinjskih Planinah ni bil zabranjen. Kamniška Bistrica, ki nam leži tako blizu, je postala zbirališče vsega občinstva, ki si je hotelo nekoliko oddahniti v prosti naravi. Naši gospodarji so s trgovsko previdnostjo uredili oskrbo v tamošnji turistovski koči in tudi v postojankah na Kamniškem Sedlu in na Veliki Planini; dosegli smo s to oskrbo lepe gmotne uspehe. Obračali smo se do velikodušnih podpornikov za izdatnejšo pripomoč in uslišani smo bili; izrabili pa smo tudi sami vsako ugodno priliko. Tako se nam je posrečilo, med vojnimi leti vzdržati živahen turistovski promet vsaj v Savinjskih Planinah, ohraniti ugled našega društva in dodobra pokriti poprejšnje društvene dolgove. Dasi je bilo naše delo med vojsko v glavnem gospodarsko in vzdrževalno, se vendar lahko z zadovoljstvom oziramo na uspehe teh let, zavedajoč se, da smo naše lepo društvo ne samo rešili pred pretečim pogiumom, ampak ga še gmotno utrdili.

S tem smo v kratkih potezah označili delovanje našega društva do prevrata, ki nam je imel prineseti na eni strani silne uspehe, na drugi strani pa najbridkejše izgube. O razvoju po prevratu bomo poročali v novem Planinskem Vestniku.

Pričujoča številka ima namen, da zaključi spis „Pohorje“, ki smo ga leta 1914 morali prekiniti, in tvori prehod v jugoslovansko dobo.

II. Na kratko nudimo nekaj podrobnih podatkov o društvenem gibanju:

Osrednji Odbor je tudi po izbruhu vojske obdržal redno svoje tedenske seje; ves čas je pazil, da je ostal kompleten in da mu je delovanje neprekinjeno.

Zbori so se vršili sledeči:

Dne 18. aprila 1915 je bil zbor delegatov, ki je odobril in sklenil, da se začasno ustavi izdaja Planinskega Vestnika, in ki je kot smer delovanja celotnega društva določil to, da naj se polaga važnost na ureditev gmotnega stanja in da se zbira in vzdrži članstvo. — Občni zbor je leta 1915 vsled neugodnih razmer izostal. Pač pa se je vršil društveni občni zbor dne 16. aprila 1916. Razpravljalo se je bistveno le o gmotnem društvenem stanju; podružnice, razen Goriške in Dunajske, sploh niso pokazale kakega delovanja.

Dne 29. septembra 1917 se je vršil zbor delegatov; razpravljalo se je o notranjem delovanju, izražala se je občna želja radi zopetne izdaje Planinskega Vestnika in izvolili so se poverjeniki podružnic za vstop v Osrednji Odbor, in sicer: Dr. Fran Goršič iz Kamnika, ravnatelj Franc Kelec iz Ljubljane, vodja Karol Mahkota iz Trsta, dr. Josip Tičar iz Kranjske Gore, prof. Jakob Zupančič iz Ljubljane in prof. Anton Zupan iz Kranja; kot namestnika Fran Šavnik iz Kranja in vodja Miroslav Pretnar iz Trsta.

Istega leta se je dne 2. junija 1917 vršil društveni občni zbor. Predmet razpravljanja so bila poročila o ureditvah društvenih notranjih razmer, izprememba pravil in volitev novega odbora. Izvoljeni so bili: za predsednika dr. Fran Tominšek, za odbornike: ravnatelj Ivan Macher (načelnikov namestnik), Josip Hauptman (tajnik), Oskar Skušek (blagajnik), Ivan Korenčan, Janko Mlakar, ing. Leon Mencinger, Ivan Ogorelec, Rudolf Rozman, prof. dr. Šarabon, ing. Viktor Skaberne; za namestnike pa Rudolf Badiura, dr. Berce in Makso Hrovatin.

Dne 23. februarja 1918 se je vršila svečanostna odborova seja v spomin 25-letnega obstanka Slovenskega Planinskega Društva; k tej seji so bili posebej povabljeni najstarejši naši člani, ki so sodelovali že pri ustanovitvi društva. Po poročilu o društvenih uspehih se je sklenilo, povodom 25-letnice društva v trajen in ploden spomin pobirati prostovoljne prispevke za pokritje škode, ki so jo trpele društvene kočice vsled vojnih razmer. Društveni načelnik se je hvaležno spominjal vseh dobrotnikov; posebno so se pozdravili prvi podporniki in ustanovitelji, med njimi vseučiliški profesor Hrasky kot načelnik prvega pripravljalnega odbora za ustanovitev društva, dalje g. župnik Jakob Aljaž, znani naš prijatelj prof. dr. Frischauf in zvesti odbor Češke podružnice.

Pri tej seji sklenjeno pobiranje prostovoljnih prispevkov je doneslo jako lep uspeh in društvo je dobilo posebno s podporami trgovcev in denarnih zavodov prepotrebna sredstva, da je moglo po prevratu skrbeti za zopetno ureditev planinskih koč in hotelov.

Omeniti je še, da je zaradi razvijajočega se prometa v Savinjskih Planinah društvo leta 1916 popolnoma preuredilo Kamniško kočico na Kamniškem Sedlu; kočica ni imela nobenih posebnih sobic in prostori so bili nepraktično razdeljeni. Po preureditvi ima kočica poleg kuhinje lepo urejeno obednico in 7 ločenih sobic za prenočevanje.

III. Darila. Spominjati se nam je glavnih dobrotnikov. Darovali so l. 1914: Mestna občina ljubljanska 1000 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Banka Slavija 100 K, Deželni odbor kranjski 6000 K. — Leta 1915: Kmetška posojilnica na Vrhniki 50 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Mestna občina ljubljanska 1500 K, g. Alojzij Zajec v Spodnji Šiški 500 K, Ljubljanska kreditna banka 500 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Jadranska banka 100 K, Deželni odbor kranjski 2000 K, in s popustom v računih: gg. F. Kollmann 400 K, F. Jakopič 55:32 K, Josip Lenčič 150 K, F. Souvan 48:91 K, T. Mencinger 224:93 K, Ant. Krisper 100 K, I. Samec 100 K, Andrej Mejač 204:30 K. — Leta 1917: Gospodarska Zveza 2000 K, Jadranska banka 200 K, Kreditna banka 800 K. — Leta 1918: dediči Ivana Mejača 2000 K, Mestna občina ljubljanska 1250 K, Jadranska banka 100 K, Kreditna banka 1000 K. — Leta 1919: Deželna likvidacijska komisija 11000 K, Mestna občina ljubljanska 2000 K, Ljubljanska kreditna banka 1000 K, Češka industrijska banka 200 K, Kranjska deželna banka 500 K, Kranjska hranilnica 1000 K, Splošna prometna banka 200 K, g. Peter Stepič iz Spodnje Šiške 1000 K. — Velikodušnim darovalcem najprisrčnejša zahvala.

IV. Umrli člani. V vojnem času in ob času prevrata smo izgubili vsled smrti mnogo zvestih članov. Vseh niti navesti ne moremo, ker nimamo poročil. Pominuli so nam: August Agnola, trgovec, Ljubljana; Dr. Edvard Bretl, zobozdravnik, Ljubljana; Ivan Benčina, trgovec, Stari Trg pri Rakeku; Franc Brunet, profesor, Ljubljana; Mirko Breskvar, magistratni uradnik, Ljubljana; Vinko Borštnik, profesor, Ljubljana; Lavoslav Cvetnič, poštni kontrolor, Ljubljana; Franc Čuden, urar, Ljubljana; Josip Dičar, trgovski sotrudnik, Ljubljana; Josip Gomilšek, nadrevident juž. žel. v p., Ljubljana; Franc Hubad, dvorni svetnik, Ljubljana; Franc Igljič, trgovec, Ljubljana; August Jagodič, trgovec, Ljubljana; Ivan Kališ, mag. pis. ravnatelj, Ljubljana; Ignacij Kessler, trgovec, Ljubljana; Dr. Franc Košmelj, štabni zdravnik; Franc Krische, kaplan, Ljubljana; Dr. Evgen Lampe, kanonik, Ljubljana; Ivan Macher, ravnatelj liceja, Ljubljana; Ivan Mejač, trgovec, Ljubljana; Fran Maselj, stotnik, Ljubljana; Fran Novak, ravnatelj drž. žel., Ljubljana; Juraj Otujac, poročnik, Ljubljana; Edvard Picek, dež. sod. svetnik, Ljubljana; Jakob Prek, rev. juž. žel., Litija; Rajko Perušek, profesor (Ljubljana) Dunaj; Franc Pelko, prejemnik užitnine, Ljubljana; Fran Pavlin, stavbeni nadsvetnik, Ljubljana; Ivan Plantan, notar, Ljubljana; Franc Podkrajšek, oficijal juž. žel., Ljubljana; Josip Poklukar, tiskarnar, Ljubljana; Ivan Pribil, ravnatelj banke Slavije, Ljubljana; Erno Petrič, uradnik Kreditne banke, Ljubljana; Vida Podkrajšek, uradnica, Ljubljana; Jan Pečkaj, prefekt, Št. Vid nad Ljubljano; Fran Rebolj, gimn. profesor, Št. Vid nad Ljubljano; Anton Rozman, trgovec, Ljubljana; Fran Rozman, kontrolor, Ljubljana; Anton Rancinger, nadučitelj, Ljubljana; Uršula Souvan, veletrg. soproga, Ljubljana; Dr. Ant. Stare, štabni zdravnik, Ljubljana; Antonija Štrukelj, posestnica, Ljubljana; Ivan Štefe, urednik, Ljubljana; Josipina Schumi, trgovka, Ljubljana; Josip Tavčar, trgovec, Ljubljana; Karel Zotman, sodnik, Ljubljana.

Blag jim spomin!



III. Darila. Spominjati se nam je glavnih dobrotnikov. Darovali so l. 1914: Mestna občina ljubljanska 1000 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Banka Slavija 100 K, Deželni odbor kranjski 6000 K. — Leta 1915: Kmetška posojilnica na Vrhniki 50 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Mestna občina ljubljanska 1500 K, g. Alojzij Zajec v Spodnji Šiški 500 K, Ljubljanska kreditna banka 500 K, Kmetška posojilnica v Ljubljani 200 K, Jadranska banka 100 K, Deželni odbor kranjski 2000 K, in s popustom v računih: gg. F. Kollmann 400 K, F. Jakopič 55:32 K, Josip Lenče 150 K, F. Souvan 48:91 K, T. Mencinger 224:93 K, Ant. Krisper 100 K, I. Samec 100 K, Andrej Mejač 204:30 K. — Leta 1917: Gospodarska Zveza 2000 K, Jadranska banka 200 K, Kreditna banka 800 K. — Leta 1918: dediči Ivana Mejača 2000 K, Mestna občina ljubljanska 1250 K, Jadranska banka 100 K, Kreditna banka 1000 K. — Leta 1919: Deželna likvidacijska komisija 11000 K, Mestna občina ljubljanska 2000 K, Ljubljanska kreditna banka 1000 K, Češka industrijska banka 200 K, Kranjska deželna banka 500 K, Kranjska hranilnica 1000 K, Splošna prometna banka 200 K, g. Peter Stepič iz Spodnje Šiške 1000 K. — Velikodušnim darovalcem najprisrčnejša zahvala.

IV. Umrli člani. V vojnem času in ob času prevrata smo izgubili vsled smrti mnogo zvestih članov. Vseh niti navesti ne moremo, ker nimamo poročil. Prolinuli so nam: August Agnola, trgovec, Ljubljana; Dr. Edvard Bretl, zobozdravnik, Ljubljana; Ivan Benčina, trgovec, Stari Trg pri Rakeku; Franc Brunet, profesor, Ljubljana; Mirko Breskvar, magistratni uradnik, Ljubljana; Vinko Borštnik, profesor, Ljubljana; Lavoslav Cvetnič, poštni kontrolor, Ljubljana; Franc Čuden, urar, Ljubljana; Josip Dičar, trgovski sotrudnik, Ljubljana; Josip Gomilšek, nadrevident juž. žel. v p., Ljubljana; Franc Hubad, dvorni svetnik, Ljubljana; Franc Igljič, trgovec, Ljubljana; August Jagodic, trgovec, Ljubljana; Ivan Kališ, mag. pis. ravnatelj, Ljubljana; Ignacij Kessler, trgovec, Ljubljana; Dr. Franc Košmelj, štabni zdravnik; Franc Krische, kaplañ, Ljubljana; Dr. Evgen Lampe, kanonik, Ljubljana; Ivan Macher, ravnatelj liceja, Ljubljana; Ivan Mejač, trgovec, Ljubljana; Fran Maselj, stotnik, Ljubljana; Fran Novak, ravnatelj drž. žel., Ljubljana; Juraj Otujac, poročnik, Ljubljana; Edvard Picek, dež. sod. svetnik, Ljubljana; Jakob Prek, rev. juž. žel., Litija; Rajko Perušek, profesor (Ljubljana) Dunaj; Franc Pelko, prejemnik užitnine, Ljubljana; Fran Pavlin, stavbeni nadsvetnik, Ljubljana; Ivan Plantan, notar, Ljubljana; Franc Podkrajšek, oficijal juž. žel., Ljubljana; Josip Poklugar, tiskarnar, Ljubljana; Ivan Pribil, ravnatelj banke Slavije, Ljubljana; Erno Petrič, uradnik Kreditne banke, Ljubljana; Vida Podkrajšek, uradnica, Ljubljana; Jan Pečkaj, prefekt, Št. Vid nad Ljubljano; Fran Rebolj, gimn. profesor, Št. Vid nad Ljubljano; Anton Rozman, trgovec, Ljubljana; Fran Rozman, kontrolor, Ljubljana; Anton Rancinger, nadučitelj, Ljubljana; Uršula Souvan, veletrg. soproga, Ljubljana; Dr. Ant. Stare, štabni zdravnik, Ljubljana; Antonija Štrukelj, posestnica, Ljubljana; Ivan Štefe, urednik, Ljubljana; Josipina Schumi, trgovka, Ljubljana; Josip Tavčar, trgovec, Ljubljana; Karel Zotman, sodnik, Ljubljana.

Blag jim spomin!



Vabilo na naročbo

„Planinskega Vestnika“.

Po šestletnem presledku je začel „Planinski Vestnik“ zopet izhajati. Odbor Osrednjega S. P. D. se ni strašil stroškov, dolžnost slovenskih planincev je pa, da ga podpirajo. Čim več bo naročnikov, tem lepši in cenejši bo. Porok za skrbno in spretno urejevanje je že ime g. ravnatelja dr. Josipa Tomiška, dolgoletnega urednika „Planinskega Vestnika“. Naše glasilo bo prinašalo zabavne in poučne spise; tudi imamo na razpolago krasne planinske slike priznanih fotografov-planincev. Odbor je ukrenil vse, da postane „Vestnik“ prava duševna vez ne samo med slovenskimi planinci, marveč med vsemi jugoslov. prijatelji gora.

„Vestnik“ bo izhajal desetkrat na leto. Cena se določi pozneje, ko bo znano število naročnikov.

Osrednji odbor S. P. D.



Splošna prometna banka

v Ljubljani Sv. Petra cesta št. 2.

Telefon št. 11. — Brzojavni naslov: Prometna banka.



Izvršuje vse bančne
posle najkulantneje.



Sprejema vloge na
knjižice in tekoči
račun proti ugod-
nemu obrestovanju.



Kupuje in prodaja
vse vrste vrednost-
nih papirjev, valute
:-: in devize. :-:

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica šte. 3

je imela koncem leta 1920
K 180,000.000 — vlog.

Sprejema vloge vsak delavnik.
Hranilnica je pupilarno varna.

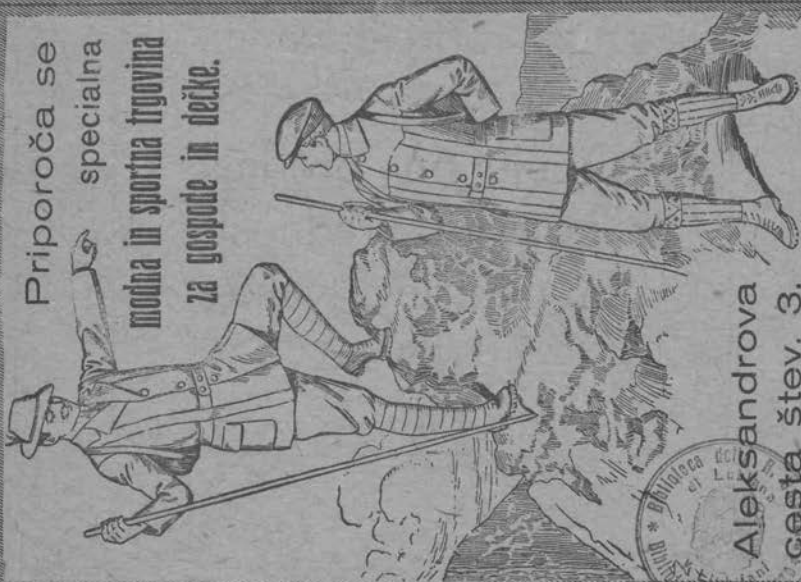
Posoja na zemljišča in poslopja na
Kranjskem proti nizkemu obrestovanju
in obligatornemu odplačevanju dolga.

V podpiranje trgovcev in
obrtnikov ima ustanovljeno

KREDITNO DRUŠTVO.

J. KETTE, LJUBLJANA.

Priporoča se
specialna
modna in sportna trgovina
za gospode in dečke.



Aleksandrova
Cesta šte. 3.



Prošnja

do članov Slovenskega Planinskega Društva.

Naše društvo se nahaja v zelo težavnem položaju, ker je letos izostal vsakoršen dohodek iz oskrbe naših planinskih postojank in so izostali tudi drugi redni dohodki, posebno prispevki mnogih podružnic, podpore itd.

Obstoj društva je odvisen od gmotnega uspeha, ker povzroča izdaja Vestnika, vzdržavanje in amortizovanje dragocenih društvenih domov silno veliko izdatkov. V sedanjih težavnih časih bo naše društvo navezano izvestno le na pripomoč svojih članov, od rednega vplačila članarine ter od rednega prispevanja podružnic bo tudi odvisno, ali bomo mogli priljubljeni naš Planinski Vestnik leta 1915 redno izdajati.

Osrednji odbor se tedaj obrača do svojih članov z nujno prošnjo, da čimpreje vpošljejo po priloženih položnicah svojo članarino in blagodušno prilože po svoji moči še izreden prispevek v pripomoč društvu.

Osrednji odbor S. P. D.

Za turistovsko knjižnico!

Iz zaloge „Slov. Plan. Društva“
so na prodaj
pri Osrednjem Odboru, Deželni
zvezi za promet tujcev (Tourist
office, Miklošičeva cesta) in po
knjigarnah sledeče publikacije:

Seznamek markiranih potov,
sestavil Osrednji Odbor;

Savinjske Planine,
(1. izdaja 20 v, 2. izdaja 1 K), sestavil Fr. Kocbek;

Nova železnica,
(zniž. cena 20 v.), spisal M. Klodič vit. Sabladolski;

Potovanje na severni ptič,
(znižana cena 20 v), spisal Ivan Plantan;

Zemljevid „Julijske Alpe“,
(po 50 v). po načrtu Al. Knafeljca;

razne razglednice.

Za turistovsko knjižnico!

Priporočljivi izdelki c. kr.



dvornega založnika, lekarja

G. PICCOLI-ja v Ljubljani

Dunajska cesta.

Naročila se izvršujejo točno.

Naročila se izvršujejo točno.

Malinčev sok, izvrsten, naraven izdelek v steklenicah po K 1·60 ter v sodih po K 1·10 kilogram, poštni zavoj s 3 kilogrami sirupa, franco zabojnina in poština, v cel. monarhiji 5·60 K.

Železnato vino krepča slabotne, malokrvne in nervozne osebe. Polliterska steklenica 2 K.

Želodčna tinktura krepča želodec, pospešuje prebavo ter odprtje telesa. Ena steklenica 20 vin.

Največja izbira
o umetniških, planinskih, pokrajinskih, godovnih in drugih **razglednic**. Pisemski papir v kasetah in mapah. Odjemalne in trgovske knjige.

MARIJA TIČAR
Ljubljana, Sv. Petra c. 26,
podružnica: Resljeva cesta 7
Trgovina s papirjem, šolskimi potrebščinami in galanterijo.

Spominske knjige, albumi za razglednice in slike, okvirji za fotografije, denarnice, igralne karte itd. Zaloga vseh **pisalnih** in risalnih potrebščin za šolo in pisarno.

NARODNI DOM :: Ljubljana

! Najsolidneje urejena restavracija !

Krasen lipov vrt z velikim paviljonom. :: Točijo se priznано **najboljša pristna vina. :: Jedila izborna in poceni.**

Shajališče „Slovenskega Planinskega Društva.“

E. Keržišnik, gostilničar.

Kadar potrebujete kamnoseških izdelkov iz marmorja za pohištvene oprave, spomenike iz marmorja, granita in sljenita, apno, živo in ugašeno, izvolite se obrniti na

Alojzija Vodnika

kamnoseškega mojstra

o LJUBLJANA, Kolodvorska ulica. o

Umetni in trgovski vrtnar

J. WIDER, Ljubljana

TRGOVINA CVETLIC: Šelenburgova ulica 3, v neposredni bližini c. kr. glavne pošte, hotela pri »Slonu« in pri »Maliču«. — VRTNARIJA: Cesta na Rožnik št. 25. — Točna postrežba in takojšnja izvršitev vsakovrstnega vezanja cvetlic.

- Blasnikova -

Velika Pratika

se dobi povsod!

ANTON BAJEC svetlični salon.

LJUBLJANA, Pod Trančo št. 2

Izdeluje šopke, vence in trakove. Zaloga nagrobnih vencev.

Najnižje cene. Največji izbor.



Skrbno izdelovanje

Precbleke. Popravila

L. MIKUSCH.
tovarna dežnikov,
Ljubljana, Mestni trg 15.

BR. HLAVKA

izdelovalec kirurških instrumentov in bandažist



LJUBLJANA

Prešernova ulica 5.

priporoča svojo veliko zalogo kirurških instrumentov, gumijevga blaga in ortopedičnih aparatov, obvezil za zdravstvo in bolniško postrežbo, kilnih pasov, nogavice za krotice (krčne žile), sedalnih blazinic, vreče za led, prašilnikov za karbol, aparatov za inhalacije s paro in mrzlo.

Vsakovrstne brizgalke in aparati za samoklistiranje.

Vse bandaže se izdelujejo po odredbah gospodov zdravnikov.

Starejši instrumenti se razkužujejo.

Popravila se izvršujejo najbolje in najceneje.



Priznано pristne oljnate in suhe barve

PREMRL & JANČAR, Ljubljana

Dunajska cesta 20, nasproti „Figovcu“.
Izborne emajlne glazure, laki, firnež in čopiči.

Vsi v to stroko spadajoči predmeti.

Za markacije potov
pristni minium

Na debelo in drobno.

Cene nizke.

- Postrežba točna. -

: Največja zaloga vsakovrstnih delikates za turiste :

tvrdke **.T MENCINGER**

Resljeva cesta 3 Ljubljana Sv. Petra cesta 37

Specerijska in delikatesna trgovina, vinarna, velika prazarna za kavo z električnim obratom in vročim zrakom.

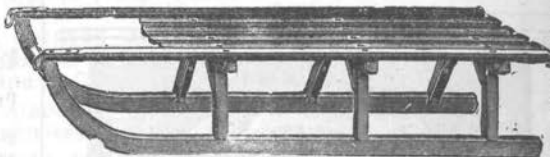
Trgovina z železnino in poljedelskimi stroji

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije
cesta šte. 1.

Priporoča p. n. turistom svojo veliko zalogo najraznovrstnejših turistovskih predmetov, sani, drsalk, derez itd.

Dalje aluminijasto posodo, pripravno za potovanje, najizvrstnejše poljedelske stroje za rokodelsko obrt, motorje, blagajne, stavbne potrebščine ter raznovrstno železnino po najnižji ceni. Centki brezplačno na razpolago.



Josip Rojina, krojaški mojster

V LJUBLJANI, Fran Josipa cesta št. 3

konkurira z največjimi tvrdkami glede elegantnega kroja in fine izvršitve. Velika izbira angleškega blaga, nepremočljivega lodna in impregniranega ševiotra za športne obleke.

Bogata zaloga moderno izdelanih oblek.

Zavod za uniformiranje.



A. & E. Skaberné
Ljubljana, Mestni trg 10.

Velika zaloga pristnega tiolskega lodna za turistovske obleke in pelerine za dame in gospode. — Posebni oddelek za pletenine in perilo. Srajce, nogavice, gamaše in dokolenice kakor tudi nahrbtniki, sviteri, jopice, čepice in šali za zimski šport v največji izbiri. — Opozarjamo tudi na higijenično „Tetra“-perilo kot posebno priporočljivo za turiste.

Uzorci poštnine prosti.

Pripoznano nizke cene!



Oblastveno dovoljena
prodaja strupov.

Drogerija
in
**fotomanu-
faktura**
„ADRIJA“

Temnica na razpolago

Turisti fotografi!

Vedno velika zaloga svežih foto-
grafskih potrebščin, kakor tudi
novih in že rabljenih aparatov,
žepnih lekarnic za turiste itd.

Poštna naročila z
obratno pošto.

Ljubljana,
Šelenburgova
ulica št. 5.

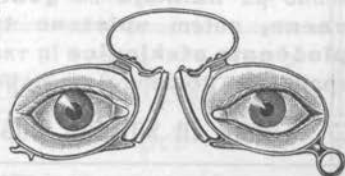
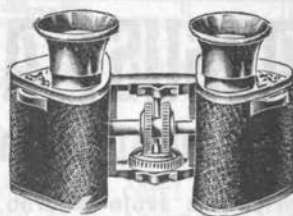
Temnica na razpolago



Fr. P. Zajec

LJUBLJANA, Stari trg 9
priporoča kot prvi slovenski izprašani optik svoj
optični zavod

kakor ščipalnice in očala natančno po zdravniških
predpisih, toplomere, zrakomere, higrometre,
mere za višino, daljnogleda, kakor Zeiss, Busch,
Goerz itd. posebno važno za turiste. — Vsa po-
pravila izvršujem točno in solidno v svoji, z elek-
tričnim obratom po najnovejšem sistemu urejeni
delavnici točno in solidno. Zahtevajte cenik, pošiljam
ga zastonj. — Velika zaloga ur, zlatnine in srebrnine.



Zanesljive žepne budilke

se dobijo iz srebra, jekla in niklja od **K 14-50** naprej pri

H. SUTNER
Ljubljana št. 27.

= Zahtevajte cenik zastonj in poštine prosto. =



Cene zmerne. Postrežba točna.

JULIJA STOR

LJUBLJANA, Prešernova ulica št. 5
poleg Mestne Hranilnice.

Največja zaloga moških, ženskih
in otroških črevljev iz najboljših
— tovaren, domačih in tujih. —

Turistom priporoča pristne
gojserske gorske črevlje.

== Pozor, planinci! ==

== Pozor, planinci! ==

Pristni tirolski loden raznovrstnih barv in razne kakovosti za **planinske obleke, pelerine za dame in gospode** se dobe po najnižji ceni **v manufakturni trgovini**

Janka Češnika

Ljubljana, Lingarjeva ulica.

Postrežba strogo solidna!

Postrežba strogo solidna!

AVGUST AGNOLA

Ljubljana, Dunajska cesta št. 11

priporoča svojo izborno zalogo **stekla, porcelana, svetilk, ogledal** itd., posebno pa **namizje za gostilne in kavarne**, potem **vpletene turistovske ploščnate steklenice** in vse v to stroko spadajoče predmete po najnižjih cenah.

:: Točna in solidna postrežba! ::

Josip Lenče

Ljubljana, Wolfova ulica 4.

Trgovina z vinom na debelo in drobno. — Razpošilja vina v lastnih sodih na vsako postajo.

Priporoča se

stavbeni in umetni klepar

Alojzij Lenček

Sv. Petra cesta št. 31.

Priznana solidna, domača modna trgovina

J. KOSTEVC,

LJUBLJANA, Sv. Petra cesta št. 4.

Priporoča vse v manufakturno stroko spadajoče blago, vedno založeno s prvimi novostmi po najsolidnejših cenah. dalje izvrstne kakovosti moškega perila, kravat, pasov ter moške in ženske dežnike.

Cene solidne, postrežba točna. — Na zahtevo vzorci poštnine prosto.

FRANC KOLLMANN

Ljubljana

priporoča slavnemu občinstvu svojo bogato tovarniško zalogo **stekla, porcelana, svetilk za petrolej in električno**, kakor vseh v to stroko spadajočih predmetov **po najnižjih cenah.**

Za solidno postrežbo se jamči.

Ceniki so na razpolago.



: Aljažev Dom. :

Prva planinska postojanka S. P. D.
v Vratih. Urejen kot turistovski
hotel. Vodovod, kopelj. Otvorjen
: od 1. julija do 1. oktobra. :



Triglavski Dom na Kredarici.

Turistovski hotel tri četrt ure
pod vrhom Triglava. 2863 m.
Otvorjen od 1. julija do 15. sept.

Planinski Dom Zlatorog v Ukancih

pri

Bohinjskem jezeru. ===



Planinsko letovišče.
Kopelj v jezeru. Omni-
bus do postaje Bohinj-
ska Bistrica. Sobe in
stanovanja se oddajajo
pri Osrednjem odboru

Slovenskega Planinskega Društva v Ljubljani ali pa pri oskrbnici.

Kadilnikova Koča vrh Golice.

Razgledna točka prve vrste. Planinska flora.
Koča je oskrbovana od Binkošti do 1. oktobra.

Koča v Kamniški Bistrici

ob izviru Bistrice.

Planinska restavracija. Središče za ture v Savinskih planinah.
Oskrbovana celo leto.

Modna in športna trgovina

P. MAGDIČ

Nasproti glavne
pošte.

Ljubljana.

Franca - Jožefa
cesta šte. 1.

V zalogi so vsi športni predmeti
za letni in zimski šport

kakor klobuki, čepice, sviteri, pleteni
telovniki, dokolenice, nogavice, rokavice,
pletene-, loden- in usnjate gamaše, vol-
nene-, tkane- in mrežaste srajce, nepre-
močljivi plašči iz oljnate tvarine, na-
hrbtniki vsake izvršitve, palice, cepini,
krplji, dereze, umetno pletene vrvi, ple-
zalni čevlji, raznovrstne posode iz alu-
minija, thermos-posode, patent-svetilke.



Sanke - Ski (smučī)

kot priznано dobre :

Lilienfelder

Bilgeri - -

Huitfeld - -

Müller - -

i. t. d.

